

Andrzej Jazdon

Teatralna kolekcja

Biblioteka 5 (14), 90-108

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TEATRALNA KOLEKCJA

W 2000 roku Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu powiększyła swój zbiór rękopisów, kupując ciekawą kolekcję sztuk teatralnych, które była własnością Mariana Lenka - aktora i dyrektora teatru. Wydaje się ona na tyle interesująca, zarówno dla historyka literatury, teatru, a także poprzez didaskalia dla innych badaczy, że warto poświęcić jej chwilę uwagi.

* * *

Marian Lenk urodził się w 1887 w powiecie łódzkim¹. Uczęszczał do szkoły w Sosnowcu i Łodzi, gdzie statystował w teatrze. W 1907 związał się jako aktor z zespołem M.Przybytko-Potockiej² i wziął udział w tournée, które obejmowało m.in. Petersburg, Odessę, Kijów. Później należał do zespołów teatralnych Warszawy (teatr Momus), K.Adwentowicza, M.Łaskiej i in. Po zakończeniu I wojny światowej grał w teatrach Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia, Warszawy, a także Poznania w sezonie 1921/22. Od 1937 prowadził scenę w Kaliszu. Po wybuchu wojny pozostał w mieście i należał do AK. Jesienią 1944 grupa została zadenuncjowana, na wiadomość o licznych aresztowaniach Marian Lenk dostał ataku serca i zmarł 30 września tego roku. Był aktorem i reżyserem, grywał przede wszystkim role charakterystyczne, wystawił m.in.: *Zemstę*, *Rozbitków*, *Gwałtu, co się dzieje*. Adaptował na scenę utwory literackie. Trudno wyrokować, co skłoniło Mariana Lenka do gromadzenia sztuk teatralnych. Czy związane to było z jego pracą dyrektora, reżysera, czy też skłoniła go do tego pasja zbieracza i chęć ocalenia poszczególnych dzieł od zapomnienia? Po wojnie zbiór został przekazany przez wdowę Marię Lenk spowinowaconemu z rodziną Marcinowi Talarczakowi, także aktorowi i dyrektorowi teatrów³, który z kolei przekazał go T.Bonieckiemu z rąk którego trafił on do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu.

¹ *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765-1965*, Warszawa 1973, s.373-374;

² M.Przybytko-Potocka (1873-1944) aktorka, reżyser, dyrektor teatru. Debiutowała w XII 1893 w Teatrze Polskim w Poznaniu. Związana z teatrami krakowskimi, warszawskimi. Organizowała własne zespoły, z którymi odbywała podróże artystyczne.

³ T.Boniecki: *Katalog sztuk teatralnych z lat 1902-1939*, Poznań 1999, s.V.

* * *

W chwili obecnej zbiór liczy 114 sztuk w 116 egzemplarzach. Kilka z nich występuje w różnych wersjach, inne są współoprawne. Z zachowanych na okładkach numerów wynika, że jest to tylko część bogatej biblioteki M.Lenka. Przypuszczać należy, że zachowało się do dzisiejszych czasów tylko około 25-30% dawnego zasobu.

W skład zespołu wchodzi rękopisy i maszynopisy. Wszystkie pisane w języku polskim, jedynie pieczętki cenzury, policji są w języku rosyjskim lub niemieckim. Na podstawie zachowanych wpisów, można przypuszczać, że całość powstała w latach 1902-1939. Nie wyklucza to możliwości, że część z nich napisana została jeszcze pod koniec XIX wieku. Najstarsze, datowane rękopisy pochodzą z roku 1902 i są to:

1. *Ładne polowanie* (z dopisanym drugim tytułem *Mąż poluje*) Jerzego (Georges) Feydeau z adnotacją: „Proszę oprawić i odesłać do teatru Nowości. 10 V 1902 Jagielski”⁴. Obok znajduje się pieczętka Biblioteki Warszawskich Teatrów Rządowych - w skład których wchodził teatr Nowości - i numer katalogowy 1850. Egzemplarz ten w latach późniejszych był własnością Polskiego Towarzystwa Teatralnego w Łodzi i wykorzystany został w sezonie 1912/13 w Teatrze Popularnym, o czym świadczy wpisana obsada aktorska⁵.
2. *Świecznik* Alfreda de Musset w tłumaczeniu Lucjana Rydła. 28 VIII 1902 cenzor podpisał zgodę na wystawienie komedii w teatrach warszawskich. Wymieniona na następnej stronie obsada pochodzi z sezonu 1915/16⁶, kiedy to popularna sztuka ponownie trafiła do repertuaru Warszawskich Teatrów Rządowych.

15 sztuk zostało na pewno przepisanych do 1918 roku. Pokuśmy się o przesledzenie - na podstawie stempli, notatek - ich historii. Prócz wymienionych wyżej są to następujące utwory:

1. Blumenthal [Blumental Leopold⁷], Kaldeburg - *Pod białym koniem. Krotchwila ze śpiewami w trzech aktach*. Trudno dzisiaj - nie znając dokładnie treści libretta ani muzyki - zawyrokować na ile utwór ten jest dziełem oryginalnym a w jakim stopniu swobodną adaptacją popu-

⁴ Jagielski Edmund (1863-1926) aktor i reżyser. W tym czasie był m.in. pomocnikiem reżysera. *Słownik biograficzny...*, op.cit., s.243;

⁵ Wymienieni aktorzy - jak ustalono na podstawie biogramów zamieszczonych w *Słowniku biograficznym...* - grali w tym sezonie w w/w teatrze;

⁶ *Ibidem*

⁷ *Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1985, T.1, s.60.

larnego tematu, po który sięgali także inni twórcy. Blumental, popularny wówczas pisarz, parą się także przekładami i adaptacjami⁸. Opisywany egzemplarz przechodził zmienne koleje losu. Powstał przypuszczalnie około 1915/16 roku, a nie jak sugeruje T.Boniecki ok.1906⁹. Przyczyną pomyłki jest błędnie odczytana data. Stempel cenzury warszawskiej w języku niemieckim nie mógł być przybity w 1907 - bo wówczas Warszawa znajdowała się pod panowaniem rosyjskim - tylko w 1917, gdy tereny te zajmowali Niemcy. Egzemplarz sztuki należał - o czym świadczy numer katalogowy 167 - do jednej z bibliotek teatralnych. Niestety ktoś skrętnie zamazał jej pieczętki. Liczne stemple urzędowe są świadectwem dużej popularności komedii. Wystawiana była jeszcze w Włocławku, Kaliszu, Lublinie. Wklejona na drugiej stronie recenzja, powstała znacznie później i dotyczy przypuszczalnie operetki Benatzky'ego *Gospoda pod Białym Koniem*¹⁰ napisanej w 1930, a jej premiera polska miała miejsce we Lwowie w 1934. Ciekawym wydaje się fakt, iż Benatzky nazwał swój utwór singspielem, co jest bliższe określeniu przedstawienie - w tym wypadku krotchwila - z piosenkami, niż operetka. Powróćmy do naszego egzemplarza. Część wpisanej obsady związana jest na pewno z teatrami Warszawy, pozostałe nazwiska sugerują, iż sztukę wystawiano także w latach późniejszych [Kraków, Lwów?]. Musiało to być na pewno po 1918 roku, ponieważ zmieniono Berlin na Warszawę, krajcary(!) na złotówki, Tyrol raz na Żegiestów, drugi raz na Galicję, Leopolda na Stefana, itp.

2. Buchbinder B. - *Żonaty kawaler. Krotchwila ze śpiewami w 3 aktach*. Muzyka M.Weinzert. Nazwiska wpisanych do programu aktorów pozwalają przypuszczać, że sztuka była grana w sezonie 1912/13 w Teatrze Popularnym w Łodzi. Potwierdza to także dopisany kuplet:

„Cztery teatry mamy w Łodzi,
w każdym lepszą sztukę dają
„Tamten¹¹” nasi zaczynają,
„Orlę¹²” zaś na Ogrodowej grają.
Konkurencja w groźnym szyku
Aż w człowieku zółć się zbiera

⁸ *Ibidem*.

⁹ T.Boniecki: *Katalog...*, *op.cit.*, s.18.

¹⁰ Wystawianej również pt. *Pod Białym Koniem*. Por. np. *Słownik biograficzny...*, *op.cit.*, s.893.

¹¹ Przypuszczalnie chodzi o sztukę G.Zapolskiej lub P. i V. Margueritte.

¹² *Orlątko* [grane także jako *Orlę*] E.Rostanda.

Bo w dziennikach dużo krzyku

Ale w kasie ... plait-cholera.

Kuplety do tego przedstawienia dopisał także M.Popławski i Bolkowski. Poszczególne sztuki uzupełniano tekstami zrozumianymi wyłącznie dla mieszkańców danego miasta, a czasami tylko dla bywalców danej świątyni sztuki. Co ciekawe operetkę pod tym tytułem napisał także [może adoptował?] zdolny aktor, pisarz, tłumacz i kompozytor M.Rapacki¹³.

3. Berton Pierre - *Piękna Marsylianka*. Tłumaczenie M.Jachorowski. Egzemplarz sztuki pochodzi ze Lwowa, gdzie 25 III 1904 cenzura wyraziła zgodę na jej granie. Aktorzy wymienieni na wklejonym programie i dopisani ołówkiem do obsady tworzyli zespół teatru Miejskiego we Lwowie. Analiza poszczególnych angaży pozwala przypuszczać, że przedstawienie było wielokrotnie wznawiane w 1906, 1911, 1912, 1913 o czym świadczą także notatki na obwolucie.
4. Danielewski¹⁴ Cyryl - *Dziatwa Syreny*. W rękopisie, ktoś skreślił tytuł i dopisał inny *Polak z dolarami* i taki widnieje w encyklopediach i leksykonach¹⁵. W 1911 cenzura rosyjska wyraziła zgodę na granie wodewilu w Warszawie. Egzemplarz sztuki był własnością Eugeniusza Majdrowicza, związanego przez wiele lat z Wielkopolską. Urodzony w 1856 w Krakowie, debiutował na scenie w Poznaniu w 1879. Szybko zdobył dużą popularność. Związany był przede wszystkim z scenami objazdowymi, których w latach późniejszych był dyrektorem, współwłaścicielem. Grywał w całej Wielkopolsce, na Pomorzu. Wydalony przez władze pruskie - które widziały w jego występach propagowanie polskości - przeniósł się do Sosnowca, gdzie również zakładał teatry, wypożyczał sztuki teatralne. Zasłużony dla sceny polskiej, jego teatry cieszyły się dużą popularnością zarówno wśród aktorów (zawsze płacił pensje, nigdy nie zbankrutował, stosunki w jego zespołach były zawsze bardzo dobre) jak i publiczności. Działał na bardzo trudnym terenie - Wielkopolska, Pomorze, Zagłębie - konkurując z zespołami niemieckimi. Propagował przede wszystkim polską sztukę¹⁶. Zmarł w Warszawie w 1929. Na wewnętrznej stronie okładki wklejono program sztuki z obsadą te-

¹³ *Słownik biograficzny...*, op.cit., s.583-584, 905.

¹⁴ Cyryl Danielewski (1864-1923), aktor, reżyser, tłumacz, autor. Związany przede wszystkim ze scenami Warszawy, Krakowa. W 1897 występował w Poznaniu. Autor popularnych komedii, fars, wodewili. Przetłumaczył *Norę* Ibsena. Por. *Słownik biograficzny...*, op.cit., s.117.

¹⁵ *Literatura...*, op.cit., s.177.

¹⁶ *Słownik biograficzny...*, op.cit., s.407-408.

atru w Sosnowcu, gdzie sztuka była grana 11 XI 1911. Z notatek na obwołucie, wynika, że sztuka wraz z muzyką została 23.XI.1915 wypożyczona do teatru krakowskiego i oddana Majdrowiczowi przez Gawlikowskiego kilka miesięcy później. Nuty nie zachowały się.

5. Danielewski Cyryl - *Jak się śmieją i płaczą w Warszawie*. Wodewil w 9 obrazach ze śpiewami i tańcami. Sztuka została przepisana mniej więcej w tym samym czasie co poprzednia. Grana była w sezonie 1912/13 w Teatrze Małym w Warszawie. Wznowiono ją po uzyskaniu niepodległości, o czym świadczą zmiany wprowadzone przypuszczalnie ręką reżysera. Zamieniono słowa pochodzące z języka rosyjskiego na polsko brzmiące: cyrkuł - komisariat, ruble - złotówki, rewiry - policjant. Na s.133 wypisano wszystkie potrzebne rekwizyty.
6. Gerbidon Marcel - *Złoty interes*. Autor tłumaczenia nieznan. 31.VII. 1916 roku uzyskano zgodę cenzury na wystawienie sztuki w Warszawie. Premiera odbyła się już 8.VIII.1916 i grano ją 32 razy. Biorąc pod uwagę, że jest to typowa „letnia” komedia, przedstawienie musiało być udane, skoro powtarzano je tyle razy. Naturalnym było, że sztuka schodziła ze sceny po tygodniu. Jeśli przedstawienie było nieudane - a ryzyko finansowe ponosił właściciel i aktorzy - w ciągu tygodnia miały miejsce następne premiery. Można sobie wyobrazić, jak takie tempo miało wpływ na poziom poszczególnych premier. Na słabe przygotowanie tekstu, jego niezajomość, wykorzystywanie tych samych elementów dekoracji często narzekali krytycy i bywalcy letnich, ogródkowych teatrzyków. Z dopisków wiadomo, że reżyserem całości był M.Trapszo¹⁷, który kierował wówczas zespołem Teatru Letniego i z nim przygotował premierę. Także aktorzy dopisani ołówkiem przy obsadzie, byli w tym okresie członkami zespołu.
7. Hertz Jan Adolf - *Młody las*. Sztuka osnuta na tle strajku szkolnego w 1905 roku cieszyła się ogromnym powodzeniem wśród publiczności i krytyków. Po raz pierwszy została wystawiona w 1916 roku w Łodzi. Stemple cenzury policyjnej z 13.IX.1916 i wpisana obsada pozwalają przypuszczać, że maszynopis pochodzi z okresu, gdy przygotowywano premierę. Duża popularność sztuki sprawiła, iż w 1936 przeniesiono ją na ekran.

¹⁷ M.Trapszo (1858-1921). Pochodził ze znanej aktorskiej rodziny, Związany przede wszystkim z teatrami Warszawy, w latach 1883-1890 był aktorem teatrów poznańskich. Ojciec M.Ćwiklińskiej. *Słownik biograficzny...*, *op.cit.*, s.751.

8. Jordan Tadeusz - *Rozłam bratni*. Jeden z trzech egzemplarzy autor-
skich¹⁸, autografów w kolekcji. Datowany 12.II.1911 i podpisany przez
autora. Ani autor, ani sztuka nie występują w żadnym dostępnym leksy-
konie, encyklopedii. Niewykluczone też, że jest to sztuka Juliana Wie-
niawskiego¹⁹, który używał pseudonimu Jordan (bez imienia). Jego
sztuki teatralne - mimo dwóch nagród konkursowych - były rzadko wy-
stawiane i bardzo surowo oceniane przez krytykę i publiczność.
9. Kneisel Rudolf - *Córa piekła*. Tłum. K.[azimierz] Delchau²⁰. Na stronie
tytułowej stempel cenzury z 15.XI.1916, zezwalający na wystawienie
sztuki w Łodzi. Ponownie wystawiono ją w Warszawie, po otrzymaniu
21.X.1926 zgody odpowiednich władz. Odbiór z urzędu potwierdził
swoim podpisem Karol Wojciechowski, ówczesny kierownik artystyczny
Teatru Zjednoczonych²¹.
10. Louys Pierre, Frondaie P. - *Kobieta i pajac*. Jest to adaptacja sceniczna
bardzo wówczas bulwersującej powieści. Przetłumaczył ją na język polski w
1902 Adam Siedlecki. Na scenę została zaadoptowana przez C.Zinga-
riniego i M.Vaucaire. Trudno dzisiaj dociec czy mamy do czynienia z
próbą kolejnej adaptacji, czy tylko P.Frondaie zaadoptował na scenę
przeróbkę Zingarinięgo.
11. Sienkiewicz Henryk - *Ogniem i mieczem*. Dzieło sceniczne w przeróbce
Popławskiego. Józef Popławski (1857-1921) to jedna z barwniejszych
postaci teatru polskiego na przełomie wieku. Urodzony w Hrubieszowie,
debiutował jeszcze w trakcie nauki we Lwowie. Później występował w
teatrach Warszawy, Krakowa, Łodzi. W latach 1885-90 związany był ze
sceną poznańską, gdzie cieszył się uznaniem zarówno publiczności jak
i krytyki. Uznaniem to towarzyszyło mu podczas całej kariery scenicznej.
Również chętnie wiązał się z zespołami objazdowymi, wędrując z nimi
zarówno przez ziemie trzech zaborów jak i wyjeżdżając na dłuższe to-
rniee po Rosji. Kariere sceniczną zakończył na deskach Teatru Pol-
skiego w Poznaniu, grając rolę Ojca w *Wyzwoleniu*. Był zarówno wybit-
nym aktorem, jak i reżyserem, sprawnym dyrektorem teatru. Adoptował
na scenę *Trylogię* Sienkiewicza, przygotowując oprócz wymienionego

¹⁸ Pozostałe to: M.Lenk - *Kłopoty pana Kulbasa de Kulbasińskiego* i K.Królińskiego - *Na bursz-
tynowym brzegu*.

¹⁹ *Literatura...*, op.cit., T.2, s.585.

²⁰ Aktor, pochodził z rodziny związanej ze sceną. Wiadomo, że grał w l.1876-81. W/w sztuka
jest jak na razie jedynym znanym przekładem i dowodem, że żył jeszcze ok.1916.

²¹ *Słownik biograficzny...*, op.cit., s.799.

spektakle: *Hajduczek*, *Mały rycerz*, *Potop*, *Azja Tuhajbejowicz*, *Kmicic* czy *Chilon Chilonides wg Quo vadis*. Był także autorem kilku sztuk²². Warto nadmienić, że sam wcielał się w postać Onufrego Zagłoby. Wspomniany egzemplarz powstał około 1909 roku. Był własnością Biblioteki Teatru Ludowego w Krakowie i Władysława Helleńskiego, który w tym czasie był jego aktorem²³ i wcielał się w rolę Skrzetuskiego. Na podstawie wpisanej daty można ustalić, iż spektakl był prezentowany 1. 2. i 4.V.1909 r. Część z wpisanej obsady pochodzi na pewno z tego przedstawienia. Różne charakterystyki pisma pozwalają przypuszczać, że jeszcze dwukrotnie kompletowano obsadę m.in. w tym samym teatrze ok. 1916 r.

12. Wiesenberg Leon - „Sądny dzień” (Kol-Nidre) Dramat w 5 aktach. Na stronie tytułowej dopisano ołówkiem: „grany w Krakowie w 1918 r. (premiera 13 XII 1917) i w Małopolskich miastach w 1920 r. przez zespół artystów lwowskich z niezwykłym powodzeniem”.
13. „Dziecko rezerwisty”. Operetka francuska, nieznanego autora. Egzemplarz sztuki początkowo był własnością - jak wynika z pieczętki - Teatru Sfinks w Warszawie a następnie Leona Jaroszyńskiego [pieczętka: Dyrekcja Teatru Polskiego L.Jaroszyński], który przez bardzo krótki okres czasu kierował na przełomie 1917/18 teatrem warszawskim. W latach 1922-25 i 1930-33 pracował w Teatrze Polskim w Bydgoszczy²⁴.

Także pozostałe sztuki zasługują na uwagę, wnosząc coś nowego do historii polskiego teatru i naszej kultury. Jak już wspominałem dwie z nich są autografami, pochodzą bezpośrednio od autorów. Jedną z nich *Na burzowym brzegu* napisał Kazimierz Króliński, związany z Lwowem. Czysty egzemplarz świadczy, że nie trafiła ona na deski teatralne, podobnie jak sztuka M.Lenka *Kłopoty Pana Kulbasa de Kulbasińskiego* określona przez autora jako krotchwila lub farsa będąca dalszym ciągiem znajdującej się również w kolekcji *Nowej Arystokracji*.

Wiele sztuk ma odręczne adnotacje, skreślenia, poprawki świadczące o ich scenicznym życiu. Szczególną uwagę przyciągają sztuki, których reżyserem był Leon Schiller, znacząca postać polskiego teatru. Na pierwsze miejsce wybija się egzemplarz *Samuela Zborowskiego* Juliusza Słowackiego z 1927 roku. Układ tekstu został przygotowany przez Leona Schillera i Wilama

²² *Ibidem*, s.561.

²³ *Ibidem*, s.224.

²⁴ *Ibidem*, s.257-258.

Horzycę. Była to jedna z ich pierwszych wspólnych prac w okresie, gdy pracowali nad wizją teatru monumentalnego. Horzyca wówczas skupiał się nad pracami teoretycznymi. Układ sceniczny i reżyseria były dziełem Schillera. Przedstawienie zostało przygotowane na deskach Teatru Polskiego w Warszawie i udział w nim wzięli m.in.: Karol Adwentowicz - Lucyfer [uważana przez krytyków za jedną z najlepszych jego ról²⁵], Wacław Nowakowski - Księżę Polonus, Kanclerz²⁶, Józef Maliszewski - Heljon²⁷, Gustaw Buszyński - Samuel²⁸. Egzemplarz sztuki był własnością Schillera o czym świadczą jego inicjały LSS i data 7.VI.27 - 24.VI.27, kiedy to miała miejsce premiera. Wewnątrz znajdują się uwagi reżyserskie, zmiany w tekście, dwa rysunki sytuacyjne, nie licząc osobno dołączonego szkicu. Na wewnętrznej stronie okładki rozpisane są 12 dniowe próby. 7.(VI) we wtorek odbyła się próba czytana i potem spotykali się codziennie. Jedenastego czerwca L.Schiller zanotował „z powodu choroby Adw. pr. nie było”. Poniżej podany jest skład zespołu muzycznego: perkusja, organy, 3 puzony, 1 skrzypce, 1 altówka i 1 wiolonczela. Wewnątrz zachowało się 5 fragmentów muzyki do spektaklu, nieznanego w chwili obecnej autorstwa. Przeszło 25 razy krzyżykiem (#) zaznaczył reżyser miejsca, w których miała zabrzmieć muzyka. W każdym przedstawieniu Schillera, który był bardzo muzykalny, studiował nawet przez jakiś czas kompozycję, odgrywała ona znaczącą rolę. W miejscach szczególnego napięcia emocjonalnego, reżyser wprowadził instrumenty perkusyjne. Uważna lektura całości musi zadziwiać precyzją z jaką Schiller traktuje tekst. Ruchy aktorów są dokładnie rozpisane, współgrają z mówionym słowem. W przedstawieniu uczestniczyła ogromna liczba wykonawców, nie licząc chóru Teatru Wielkiego, który towarzyszył akcji na scenie lub spoza.

Na początku sezonu 1930/31 Schiller został dyrektorem Teatru Miejskiego w Lwowie na okres 3 lat. Szybko popadł w konflikt z władzami miejskimi i w czerwcu 1931 przygotował ostatnią premierę. Z tego okresu działalności pochodzi egzemplarz sztuki noblisty Gerharta Hauptmanna „*Dorota Angermann*”. Skróty, ruch sceniczny, szkice sytuacyjne, w identyczny sposób zaznaczone wejścia muzyczne nie pozostawiają wątpliwości, że jest to egzemplarz reżysera. Wpisane nazwiska aktorów, grających główne postaci sztuki, również nie pozostawiają wątpliwości co do pochodzenia rękopisu. Tadeusz Chmielewski, Tadeusz Przystawski, Dobiesław Damięcki byli w tym

²⁵ *Ibidem*, s.3-4.

²⁶ *Ibidem*, s.487-488.

²⁷ *Ibidem*, T.2, s.426-7.

²⁸ *Ibidem*, s.76.

czasie aktorami teatru miejskiego we Lwowie. Damięcki wraz z Schillerem uczestniczył w podpisaniu deklaracji rewolucyjnego ruchu ukraińskiego. Wystąpił on później w powtórzonym przez reżysera w warszawskim Teatrze Ateneum spektaklu *Doroty Angermann*.

W grudniu 1931 Wilam Horzyca został dyrektorem Teatru Miejskiego we Lwowie. W styczniu 1932 zaprosił do współpracy Schillera, który na początek wystawił entuzjastycznie przyjęte *Dziady*. Następnie przygotował sztukę Sergiusza Tretiakowa *Krzyżczyk Chiny - Łańcuch wydarzeń w 9 ogniwach*, w tłumaczeniu E.Janickiego. Przedstawienie o łatwym do odczytania społecznym, by nie rzec socjalistycznym przesłaniu, spotkało się z chłodnym przyjęciem, a sam reżyser po wdaniu się w polityczną awanturę, został nieodwołalnie wydalony z miasta. Trudno dzisiaj wyrokować, czy posiadany egzemplarz służył właśnie przy tym przedstawieniu. Schiller jeszcze dwukrotnie powracał do sztuki z innymi zespołami. Ale charakterystyczne skróty, cechy pisma wskazują, że jest to również egzemplarz Leona Schillera. Sztuki te prezentują dwa główne nurty jego działalności. O ile *Samuel Zborowski* należy do tzw. teatru monumentalnego to dwie pozostałe sztuki należą do nurtu *Zeittheater*, w którym rozległość perspektyw historycznych, filozoficznych ustępowała palącej aktualności politycznej, społecznej czy obyczajowej²⁹.

Sztuka Tretiakowa nie jest jedyną sztuką rosyjską w kolekcji, którą uzupełniają *Kwadratura koła* Walentyna Katajewa, *Pelcowizna* Michała Bułhakowa, *Spisek Cesarzowej* Aleksego Tołstoja i Pawła Szczegolewa, *Wiera Mircewa* Leona Urwancewa, *Wrogowie* M.Arcybaszewa. Ten zestaw dobrze świadczy o polskim teatrze, który szybko sięgał po nowości i przyswajał je polskiemu widzowi. Szczególnie cieszy w tym gronie sztuka Bułhakowa, znana dzisiaj pod tytułem *Mieszkanie Zoji*. Napisana w 1925 wkrótce potem została przetłumaczona na język polski i w 1929 wystawiona w Teatrze Letnim w Warszawie z udziałem Jana Kurnakowicza i Józefa Węgrzyna.

Także pisarze z innych obszarów językowych są reprezentowani w naszym zbiorze. Znajdziemy sztuki m.in.: K.Dickensa, G.B.Shawa, F.Molnara, K.Capka, Calderona, czy wspomnianego już G.Hauptmanna.

W równym stopniu prezentowana jest dramaturgia polska, współczesna dla wówczas żyjących. Na szczególną uwagę zasługuje obecność takich nazwisk jak: Anna Zahorska, Zygmunt Sarnecki, Sz.Anski, Jan Adolf Hertz, Andrzej Marek (Marek Arenstein), Kornel Makuszyński, Zenon Kosidowski,

²⁹ *Ibidem*, s.629.

Karol Hubert Rostworowski, Tadeusz Rittner. Jako tłumacze czy opracowujący tekst pracowali dla sceny Jarosław Iwaszkiewicz, Emil Zegadłowicz, Bandrowski (przypuszczalnie Jerzy Bandrowski).

Są też poszczególne egzemplarze znakomitym źródłem dla historyków teatru piszących dzieje poszczególnych teatrów, aktorów. Przewijają się nazwiska m.in. K.Adwentowicza, St.Brusikiewicza, J.Ciecierskiego, M.Ćwiklińskiej, A.Fertnera, J.Kurnakowicza, J.Orwicza, licznej rodziny Tatar-kiewiczów, i wielu, wielu innych. Wielokrotnie są jedynym śladem czyjejś działalności. Ile razy sprawdzając dane, napotykałem na sformułowanie prawdopodobnie, przypuszczalnie. Dzięki kolekcji M.Lenka będzie można uzupełnić liczne biogramy.

Część sztuk jest bogato ostemplowana przez wydziały zajmujące się dopuszczaniem ich na scenę. Język niemiecki, rosyjski, stemple C.K.Dyrekcji Policji we Lwowie. Ale ówczesna cenzura była czytelna. Utwór zyskiwał zgodę lub nie. Reżyser miał później prawo zmieniać tekst, skracać. Inny wymiar zyskała po 1945 roku. Polityka wzięła górę nad sztuką. Chciałbym przytoczyć ocenzurowane fragmenty jednej ze sztuk, która doczekała się kolejnej realizacji po wojnie. *20 grudnia 1948 Cenzor W.B.K.P.Woj.Poznańskiego Michalski zezwolił na wygłaszanie z drobnymi skreśleniami sztuki „Rozkoszna dziewczyna” bajki w trzech aktach, podług dawnej komedii P.Gauvaula napisanej przez Ralfa Benatzky`ego. Przekład i opracowanie polskie Doktor Pietraszek. Inscenizacja J.Warnecki* - ta krótka informacja o reżyserii jest dowodem, iż maszynopis powstał ok. 1936 r. Janusz Warnecki, był w tym czasie dyrektorem Teatru Letniego i przygotował premierę o której Tadeusz Boy-Zeleński pisał: „przedstawienie wyborne (...) wszystko było tęgo i wesolo grane, nic nie było wypchane starymi operetkowymi kłakami”³⁰. Ale powróćmy do roku 1948. I o ile trudno się dziwić, że nie spotkało się z aplauzem zdanie: „Vederemo, jak mówił Mussolini. Wir werden noch sehen jak mówił Hitler”, wszak zbyt świeże były wojenne rany, to trudno zrozumieć dlaczego poniższe fragmenty zostały skreślone:

„Paweł - ... a na deser Babka Rotschild? Jaka to?

Kelner - Świetna, proszę pana referenta.

Paweł - Nie dziękuję. Dzisiaj wie pan, jak już babka to aryjska, a nie Rotschild...”.

Kilka linijek dalej, gdy główny bohater powtarza, że nie jest zainteresowany córką swojego pryncypała, jeden z jego przyjaciół powtarza:

³⁰ *Ibidem*, T.2, s.737-739.

„Nous verron, jak rzekł Napoleon. *Uwidim, jak wyraził się Stalin*” i to zdanie zostało wykreślone.

Mimo iż wiele z utworów należy do gatunku przedstawień muzycznych zachowało się bardzo niewiele fragmentów nutowych. Można to wytłumaczyć w sposób dwojaki. Prawa autorskie należały do wydawnictwa muzycznego i tylko tam można było otrzymać nuty³¹ albo nuty przechowywano osobno i nie dołączano ich do tekstów. Dlatego na szczególną uwagę zasługują zachowane fragmenty muzyki do *Świerszcza za kominem* Ch. Dickensa skomponowane przez Ludomira Michała Rogowskiego, jednego z bardziej interesujących kompozytorów lat 20-tych, dziś nieco zapomnianego³². Warto poświęcić chwilę uwagi postaci samego kompozytora. Urodził się w 1881 w Lublinie. Studiował u Zygmunta Noskowskiego, Emila Młynarskiego w Warszawie a także u A. Nikischa w Lipsku, a następnie akustykę i sztuki plastyczne w Monachium. W latach 1912-14 współpracował z Teatrem Nowoczesnym w Warszawie. W czasie I wojny światowej przebywał w Belgii i Francji. Po powrocie pisał przede wszystkim ilustracje muzyczne dla zespołów teatralnych. W 1926 przeniósł się do Dubrownika, gdzie zmarł w 1954. Pisał symfonie (7), balety (3), opery (7), liczne utwory kameralne. W swojej twórczości nawiązywał do zdobyczy francuskiego impresjonizmu, wykorzystywał elementy kultury wschodu i jak sam mówił elementy pierwotnej kultury słowiańskiej. Eksperymentował z harmonią. Łącząc skalę całotonową z perską stworzył skalę „słowiańską”. Jako publicysta, muzyk i działacz dążył do zbliżenia kulturalnego wszystkich narodów słowiańskich. W zachowanych głosach, świadomie wykorzystuje nowoczesną harmonie przy jednocześnie ubogim instrumentarium. W tej sztuce grają tylko skrzypce I i II oraz klarnet. Wszystko to ma to na celu uzyskanie ze strony widza wrażenia słuchania „muzyki świerszcza”.

Wszystkie te sztuki są odzwierciedleniem tego co działo się w teatrze polskim w tamtych latach. Obok dzieł ambitnych - rzeczy błahe, obok dramatów - komedie, obok dzieł znanych, które znaleźć można w każdym leksykonie - rzeczy chybione, słabe. Ich czyste strony są dowodem, że nigdy nie były wystawiane na scenie. Ale w sumie tworzą obraz kultury teatralnej Polski w latach 1900 - 1930.

³¹ Np. w sztuce *Rozkoszna dziewczyna* umieszczona jest informacja: Muzyka piosenki A.T. Müllera w wydawnictwie Gebethnera i Wolfa. s.1-37.

³² Na Zachodzie, zwłaszcza w Ameryce, wzrosło w ostatnim czasie zainteresowanie twórczością Rogowskiego.

WYKAZ SZTUK TEATRALNYCH Z KOLEKCJI MARIANA LENKA

W wykazie umieszczono sztuki wg nazwisk autorów, w nawiasach () informacje pochodzące z rękopisów czy maszynopisów, w nawiasach kwadratowych [] informacje od autora, prawidłowe tytuły, nazwiska itp. Jeśli udało się ustalić na podstawie informacji z tekstu, podano z jakiego teatru pochodzi sztuka, datę premiery, miejsce wystawienia.

1. NN - „Casanova”.
2. NN - „Dziecko rezerwisty”. Operetka w 1 akcie z francuskiego. [zob. artykuł.]
3. NN - „Pędziwiatr”. Wodewil w 4 akt.
4. Alsberg M. - „Konflikt”. Dramat w 7 obraz. Tłum. A.Lutwak.
5. Alsberg M., Hesse O. - „Śledztwo” Sztuka w 5 akt. Tłum. J.Frühling. Egz. sztuki prawd. z Teatru Miejskiego w Łodzi. Ok.1930-32.
6. An-ski Sz. [S.Rappaport] - „Dybuk” („Na rubieży dwóch światów”). Legenda dramatyczna w 3 akt. Tłum. i układ sceniczny A.Marek [M.Arenstein]. Premiera Łódź Teatr Miejski 1925. Obsada aktors. z wznowienia w 1932 w T.Miejskim Łódź.
7. Arcybaszew M. - „Wrogowie”. Sztuka w 5 akt. Tłum. T.Drzewiecka.
8. Arnold F., Bach E. - „Hiszpańska mucha”. Farsa w 3 akt. Sztuka wystawiana przypuszczalnie w latach 20-tych w zespole Teatrów Warszawskich, być może w reżyserii L.Schillera(?), co mogą sugerować charakterystyczne krzyżyki, oznaczające miejsca wstawek muzycznych. Szkic sytuacyjny sceny.
9. Baczkowski J. - „Okręt wśród raf”. Dramat w 5 akt.
10. Bakal Br. - „Rzeź Pragi”. Dramat historyczny z XVIII wieku w 7 obraz.
11. Bandrowski - „Poeta i piekarz”. Fraszka sceniczna wg noweli K.Makuszyńskiego „Perły i wieprze”. Egz. sztuki pochodzi z zespołu Teatru Miejskiego w Bydgoszczy.
12. Benatzky R. - „Rozkoszna dziewczyna”. Bajka w 3 akt. [zob. artykuł.]
13. Bernauer R., Oesterreicher R. - „W rajskim ogrodzie” („Królowa szantanu”). Komedia (wodewil) w 4 akt. Wystawione 17. III. 1924, Wilno. Obsada aktorska pochodzi z tego okresu.
14. Bisson A. - „Bandyty” Farsa w 3 akt. Sztuka prawdopodobnie z repertuaru teatrów warszawskich.
15. Blumentahl, Kaldeburg [Blumental Leopold? Blumenthal Oskar? Kadelburg Gustav?³³] - „Pod białym koniem”. Krotowhila w 3 akt. [zob. artykuł.]
16. Breton P. - „Piękna Marsylianka”. Sztuka w 4 akt. Tłum. M.Jachorowski. [zob. artykuł.]

³³ T.Boniecki: *Katalog...*, *op.cit.*, s. 35, 36.

17. Buchbinder B., Weinert M. - „Żonaty kawaler”. Krotchwila ze śpiewem w 3 akt. [zob. artykuł.]
18. Bułhakow M. - „Pelcowizna” [„Mieszkanie Zoji”]. Sztuka w 4 akt. z życia bolszewickiej Rosji. Tłum. G.W. [zob. artykuł.]
19. Calderon de la Barca - „Circe”. Groteska heroiczna według poematu scenicznego Kalderona pod tytułem „Miłość silniejsza ponad wszelkie czary. Transkrypcja Emil Zegadłowicz. Premiera na przeł. 1932/33, Łódź, Teatr Miejski. Aktorzy: Fr.Brodniewicz, M.Węgrzyn związani w tym czasie ze sceną w Łodzi.
20. Cammerlohr F., Ebermayer H. - „Gotówka” [Tyt.właśc. „Ach, ta gotówka”] Komedia w 3 akt. Tłum. Wł. Krzeziński. Egzemplarz z okresu działalności M.Lenka w Łodzi. Obsad. aktor. związana z T.Miejskim w Ł.
21. Čapek K. - „Rabuş”. Komedia w 3 akt. Tłum W.Czosnowski.
22. Chesney, Wheatley G. W. - „Ostatnia zastona” („Tajemnicza kradzież brylantów czarnego księcia. Kto zabił?, Ukradłeś ! ... Zabiłeś ! ... Czyli Brylanty czarnego księcia”). Sensacyjna sztuka, napisana na tle prawdziwego zdarzenia, ze sfer arystokracji angielskiej w 3 akt. Tłum. M. Jagoszewski. Sztuka wystawiona w T.Miejskich, Łódź. Obsad. aktor. związana w tym czasie z Ł.
23. Colton J., Randolph C. [Aut. właśc.: W.S.Maugham] - „Grzesznica na wyspie Pago-Pago”. Sztuka w 3 akt. Tłum.A.Marek [M.Arenstein].
24. Cook St. - „Czwarta z prawej” Komedia w 3 akt.
25. Cyps A. B. - „Wyklęci”. Dramat w 3 akt. [osobno opraciony epilog Mai Kwiat.(kowskiej?). Dołączona recenzja z prasy codziennej podpisana Ape].
26. Danielewski C. - „Dziatwy syreny”. Wodewil w 4 obraz. Z tańcami i kuletami. [zob. artykuł.]
27. Danielewski C. - „Jak się śmieją i płaczą w Warszawie”. Wodewil w 9 obraz. [zob. artykuł.]
28. Decourcell P. - „Dwaj malcy”. („Urwisze”). Sztuka [komedia] ilustrowana muzyką w 8 obrazach. Tłum. Z.Sarnecki.
29. Dickens Ch. - „Niezwykłe przygody Pana Scroodge czyli duchy o Północy”. Sztuka w 4 akt. Wg powieści Karola Dickensa. Układ sceniczny W. Brumer. Egz. Warszawa, Teatr Praski. I - II 1928. Obsad. aktor. związana z T. w tym czasie. W. Brumer był w tym okresie dyrektorem T. Praskiego³⁴.

³⁴ Słownik biograficzny..., *op.cit.*, s.68.

30. Dickens Ch.- „Wieczór wigilijny” (Wigilia Bożego Narodzenia). Sztuka w 4 akt. wg powieści Karola Dickensa. Układ sceniczny W.Brumer. [porów. z poz. 29]. Sezon 1927/28, T.Praski Warszawa, zesp. aktor. t.
31. Dunning P., Abbott G. - „Zatracona ulica” [tyt.właśc. „Broadway”). Sztuka w 3 akt. Tłum. E.Ross.
32. Felix St. - „Komedia szczęścia - kobieta za 10 franków”. Sztuka w 4 akt.
33. Feydeau G. - „Mąż poluje”. Krotchwila w 3 akt. [zob. artyk.]
34. Fijałkowski M.- „Wierna kochanka”. Komedia w 3 akt. Sztuka wyst. ok. 1930 w zespole T.Miejskich w Łodzi. Obsad. aktor. związana w tym czasie z t.
35. Frank P. - „Rembrandt na sprzedaż”. Farsa w 3 akt. Tłum. E.Suchystaw. Sztuka wystawiona ok. 1932/33 w T.Miejskim w Łodzi. Obsad. aktor. związana w tym czasie z ł.
36. Fürth O. - „Człowiek bez życia osobistego” Komedia w 3 akt. Tłum. J.Krzewicki. Premiera Łódź, Teatr Kameralny 1933. Obsad. aktor. związani w tym okresie z Teatrami Miejskimi w Ł.
37. Gerald P. - „Miłość” Sztuka w 3 akt. Tłum. Z.Rabska. Na s.1 podano jeszcze dwa tyt.: „Jej ekscelencja miłość” i „Ona - on i przyjaciel”.
38. Gerbidon M. - „Złoty interes”. Komedia w 3 akt. [zob. artyk.]
39. Gevault P. - „Pomysły panny Franciszki”. [Tyt.właśc. „Pomysł ...”] Komedia w 4 akt. Tłum. M.Tatarkiewicz. Sztuka grana ok. 1925 w T.Miejskim w Bydgoszczy. Obsad. aktor. związana w tym okresie z t. w B.
40. Gignoux R., Théry J. - „Niedojrzały owoc”. Komedia w 3 akt. Tłum. G.Olechowski. Egz. Bydgoszcz, T.Miejski. Sezon 1925/26. Obsad. aktor. związana w tym czasie z t. w B.
41. Gordin J. - „Zona Rapaporta”. Obraz z życia Chasydów w 3 akt. Polska wersja A.Marka [właśc. M.Arenstein]. Obsada aktor. związana z teatrem Kameralnym w Częstochowie w 1932.
42. Grangé E. [właśc.E.P.Basté], Lambert Thiboust [właśc.P.A.A.Thiboust] - „Złodziejka”. Dramat w 5 akt. 8 odstępach.
43. Hauptmann G. - „Dorota Angermann”. Sztuka w 5 akt. Tłum. J.Brodzki. [zob. artyk.]
44. Helle K. - „Niebezpieczeństwo egzaltacji”. Rzecz nieprawdopodobna w 3 akt. [Informacja na s.1] Wystawiono po raz pierwszy przez Zespół Teatru Polskiego w Paryżu w Sali Inżynierów Cywilnych... pod reżyserią Karola Bandy³⁵ 6 kwietnia 1930 r.”

³⁵ W sezonie 1929/30 prowadził amatorski Teatr Polski w Paryżu, z którym wystawiał m.in. sztuki A.Fredry, G.Zapolskiej dla Polonii francuskiej. *Słownik biograficzny...*, *op.cit.*, s.27.

45. Hertz J.A. - „Młody las”. Sztuka w 4 akt. [zob. artyk.]
46. Hoffmanowa Kl. - „Jan Kochanowski w Czarnolesie” („Urszulka z Czarnolesia”). Oprac. M.Stagieńska³⁶.
47. Hoodges P., Percival J. - „Hau - hau”. Komedia w 4 aktach. Sztuka w dwóch egzemplarzach. Egz. (a) pochodzi z T.Miejskich w Łodzi, sezon 1931/32. Obsad. aktor. z tego okresu. Egz. (b) z licznymi zmianami w tekście, rysunkami sytuacyjnymi.
48. Jastrzębiec-Zalewski Wł. - „Gobelin” Tyt. zmieniony „Nowa arystokracja”. Krotchwila w 3 akt. Egz. sztuki w 1923 był własnością Teatru Miejskiego w Grudziądzu, którego dyrektorem był Jan Lange³⁷. W 1933 sztuka wyst. przez zesp. T.Miejskiego w Łodzi. Całość reżyserował M. Lenk. Aktorzy wymienieni w obsadzie, byli członkami zesp. Teatru Miejskiego w tym czasie.
49. Jeszyński D., Inecki J. - „Setny preparat”. Historia pewnego werdyktu w 3 akt.
50. Joachimson F. - „Brzydka dziewczyna” [„Brzydal”]. Komedia w 3 akt. Tłum.: J.Zawisza-Krasucka.
51. Jordan T. - „Rozłam bratni”. Dramat w 3 akt. [zob. artyk.]
52. Katajew W. - „Kwadratura koła”. Zart sceniczny w 3 akt. Tłum. H.Pili-chowska.
53. Klabunda [właśc. A.Henschke] - „Kredowe koło”. Poemat dramatyczny w 5 akt. Wedle chińskiej legendy. Tłum. M.Szwarcówna, partie liryczne i sceny poetyckie przeł. J.Jedlicz. Egz. z T.Miejskiego w Łodzi, gdzie sztuka była wystawiana ok.1927/28. Obsad. aktor. związana z T. Miejskimi w Ł. w tym okresie.
54. Kneisel R.- „Córa piekła”. Komedia w 5 akt. [zob. artyk.]
55. Konieczny W.- „Straceńcy” („Lisowczycy”). Polski dramat dziejowy Wojny trzydziestoletniej w 5 aktach z prologiem.
56. Kosidowski Z. - „Pozar”. Sztuka w 3 akt.
57. Kratz C. [Na str.tyt.: Hirschberg, Kratz] - „Koziołki”. Krotchwila w 3 akt.
58. Króliński K. - „Na bursztynowym brzegu”. 4 akty z życia letników.
59. Krzewiński J. [właśc. Maszyński Julian] - „Premiera” („Klub kokainistów”) 10 epizodów scenicznych.

³⁶ Wg *Słownika biograficznego...*, *op.cit.*, s.881 sztukę o identycznym tytule napisała również G. Zapolska.

³⁷ *Słownik biograficzny...*, *op.cit.*, s.363, a nie jak błędnie pod. Jan Lajice w: T.Boniecki: *Katalog...*, *op.cit.*, s.16.

60. Krzywoszewski St. - „Pan minister”. Komedia w 3 akt. Sztuka wyst. w sezonie 1925/26 w T.Miejskim w Bydgoszczy. Obsad. aktor. związana w tym okresie z B.
61. Langer F. - „Nawrócenie Ferdysza Pistory”. Komedia w 3 aktach. Tłum. A.Kalda.
62. Lengyel M. - „Dziewczę z Chin”. Sztuka w 4 akt. 16 obraz. Tłum. B.G. Wystawiona w l.1928-30 w zespole Teatrów Miejskich w Łodzi. Obsad. aktor. związani w tym okresie z T.Miejsk. w Ł.
63. Lenk M. - „Kłopoty Pana Kulbasa de Kulbasińskiego”. Farsa w 3 akt.
64. Lenormand H.K. - „Samum”. Tłum. J.Iwaszkiewicz.
65. Lenz L. - „W nocy ze środy na czwartek”. Romans w 9 odsłonach podług J.O`Cardigana. Tłum. Z.Jachimecka. Obsad. przypuszczalnie T. Miejskie, Łódź ok.1928.
66. Lopez S. - „Brzydki Ferrante”. Komedia w 3akt. Premiera, Kraków Teatr Bagatela, 1919. Powtórnie wystawiona w 1932 w Warszawie w Teatrze Kameralnym. Egzemplarz Karola Adwentowicza, który grał w obu przedst., reżyserując warszawskie.
67. Louys P. - „Kobieta i pajac”. Sztuka w 4 akt. [zob. artyk.]
68. Lucy M. - „Dziewczyna i hipopotam”. Komedia w 3 akt. Tłum. F.Treter.
69. Łysakowska H. - „Zegary”. Sztuka sceniczna w 10 obraz.
70. Mangham(?) [zapewne S.W.Maugham] - „Konstancja przyjmuje” („Nieziłomna żona”). Egz. z T. Miejskich w Łodzi, sezon 1928/29. Obsad. aktor. związana w tym okresie z Ł.
71. Marek A. [właśc. M.Arenstein] - „Pieśniarze Ghetta” [właśc. „Pieśniarze”]. Powieść sceniczna w 3 akt. Premiera, Łódź, Teatr Miejski 29.IX 1931.
72. Marynowski Z. - „Samolot SP-13”. Krotkowiła w 3 akt.
73. Meilhac H., Halévy L. - „Nitouche”. Wodewil w 4 akt. Muzyka - Hervé [właśc. Ronger F.]. Na str. tyt. podany jako drugi autor Millaud Al.
74. Mohr M. - „Improwizacje czerwcowe”. Komedia w 3 akt. Tłum. M.Jakubowski.
75. Molnar F. - „Diabeł” Komedia w 3 akt. Premiera Grudziądz 24 I 1924. Obs. aktor. związani w sez.1923/24 z teatr. w G.
76. Musset A. - „Świecznik”. Komedia w 3 akt. Tłum. L. Rydel. [zob. artyk.]
77. Nichols A. - „Trzykrotne wesele”. Komedia w 3 akt. Tłum. i adapt. W. Leediger.

78. Niewiakowski - Kanki(?) - „Upiór z Düsseldorfu”. Dramat kryminalny w 5 akt. Rękopis sztuki pochodzi przypuszczalnie sprzed 1915. Aktorzy związani w l. 1920-25 z teatrem Miejskim w Łodzi.
79. Orwicz J. [Dzierżkówna Natalia?] - „Gwiazdor i kinomanki”. („Dyrektor Ciołek”). Komedia w 3 akt.
80. Paulton H. - „Niobe”. Krotoczwila w 3 akt. Tłum. XYZ. Egz. Poznań, Teatr Narodowy. Sezon 1920/21. Obsad. aktor. związana w tym czasie z t. w P.
81. Pellerin J.V. - „Głowa do zamiany”. Tłum. St.Felix. Widowisko w 3 częściach.
82. Pogor W. - „Mary Kotwicz” na stronie tyt. podany jeszcze tyt.: „W otchłani”.
83. Rehfisch H.J., Herzog W. - „Sprawa Dreyfusa”. Sztuka w 5 akt. 6 odsłon. Tłum. J.Frühling.
84. Rittner T. - „Wilki w nocy”. Komedia w 3 akt. Egzemplarz sztuki pochodzi przypuszczalnie z Warszawy. Dołączono rozpisane role Prokuratora i Morwicza, Szkic głowy aktora grającego jedną z ról.
85. Rogowski L.M. - Muzyka do spekt. „Świerszcz za kominem” Ch.Dickensa. [zob. artyk.]
86. Rola-Adamski - „Sprawa Rity (Gorgonowej)”. Sztuka w 3 akt. (4 odsłonach).
87. Rostański L.- „Mery” („Potęga miłości”). Studium psychologiczne w 4 akt.
88. Rostworowski K.H.- „Przeprowadzka”. Egz. sztuki: Łódź, Teatr Miejski 1930. [Reżyseria L.Schiller?]
89. Saloni J. - „Jasełka Pana Jezusowe”. Misterium ludowe w 5 akt. Wg Literatury Polskiej powstały w 1934³⁸. Wg informacji wpisanej ołówkiem na str.1: „Grane w teatrze Polskim w Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu, w teatrze na Pradze w Warszawie w latach 1927/28’.
90. Sarnecki Z. - „Harde dusze”. Sztuka w 5 akt. wg powieści E.Orzeszkowej „Bene Nati”. Egz. z 1920/21, Poznań, Teatr Polski. Obsad. aktor. w sezonie 1920/21 związana z P.
91. Shaw G.B. - „Domostwa wdowie” [tyt. zmieniony] („Lichwa mieszkaniowa). [Tyt. prawidł. „Dom serc złamanych”?]. Tłum.: F.Sobieniowski. Premiera Łódź ok.1930-32 (?) Obsad. aktor. związana z teatr. Ł.
92. Shaw G.B. - „Rodzice i dzieci” [tyt. właśc. „Związek niedobry”.] Komedia w 3 akt. Tłum. F.Sobieniowski.

³⁸ Literatura..., op.cit., T.2, s.333.

93. Sheriff R. G. - „Kres wędrówki”. Sztuka w 3 akt. Tłum. F.Sobieniowski.
94. Sienkiewicz H. - „Hajduczek”. Komedia w 4 akt.. Adapt. N.J.Popławski. Egz. sztuki z 1922. Obsad. aktor. związana z teatrem Narodowym w Poznaniu w 1922. [zob. także artyk.]
95. Sienkiewicz Henryk - „Ogniem i mieczem”. Dzieło sceniczne w przeróbce [N.]Popławskiego. [zob. artyk.]
96. Słowacki J. - „Samuel Zborowski”. [zob. artyk.]
97. Smólski J. - „Błądny bokser”. Farsa sarmacko-amerykańska w 3 akt. Premiera w l. 1930-31, Lublin, Wilno.
98. Smólski W. - „Wiosna i krew”. Sztuka w 5 akt.
99. Starzyński J. - „Historia o cudownem Narodzeniu Pańskim”. Widowisko w 3 częściach z prologiem i epilogiem wg tekstów staropolskich i ludowych. Ołówkiem dopisano „Grano w teatrze Bogusławskiego w Warszawie w inscenizacji Schüllera”³⁹.
100. Stefani A. De, Cerio F. - „Krzyk”. Sztuka sensacyjna w 6 obraz. Tłum. T. Kański. Egz. przypuszczalnie z Lwowa, Teatr Miejski, gdzie sztuka była grana ok. 1933-36. W jednej z głównych ról wystąpił Tadeusz Kański, tłumacz sztuki⁴⁰.
101. Sumień R. - „Bolszewicy pod Warszawą”. Sztuka w 4 akt. osnuta na tle wojny polsko-bolszewickiej. Premiera, Warszawa 3.V.1927.
102. Szlader J. - „Przez gorzałkę” („Dusze w niewoli”). Sztuka w 4 akt. ze śpiewami i tańcami osnuta na tle obyczajów mieszczańskich. Egz. sztuki: Poznań, Teatr Narodowy sezon 1920/21? Część zespołu wymieniona w obsad. związana z t. w P.
103. Tolstoj A., Szczegolew P. - „Spisek cesarzowej”. Sztuka w 5 akt. Tłum. Z.Kleszczyńskiego. Egz. sztuki z 1926/27.
104. Tretiakow S. - „Krzyczcie Chiny”. Tłum. E.Janicki. [zob. artyk.]
105. Urwancow L. - „Wiera Mircewa”. Kryminalna sprawa w 4 akt. Tłum. J. Brodzki. Sztuka wyst. w 1928 w T. Miejskim w Łodzi. Obsad. aktor. związana z t.
106. Veber P., Madis A. - „Spódniczka czy toga”. Wesoła komedia w 3 akt. 4 obraz. Tłum. E.Woroniecki. Obsad. aktor. z przedst. w Teatrze Miejskim w Łodzi, premiera 24.X.1931. Sztuka wystawiana także w: Warszawa, Teatr Letni; Poznań, Teatr Nowy.
107. Wasowski J. - „Różnie bywa”. Sztuka w 4 akt.

³⁹ Zapewne L.Schillera, który w l. 1924-26 był dyrektorem teatru Bogusławskiego. W tekście nieliczne poprawki, szkic dekoracji.

⁴⁰ *Słownik biograficzny...*, *op.cit.*, s.283-284.

108. Weiser R. - „Ludzie z papieru”. Komedia w 3 akt.
109. Wiesenberg L. - „Sądny dzień” (Kol Nidre). Dramat w 5 akt. [zob. artyk.]
110. Winawer B. - „Po prostu - truteń”. Komedia w 3 akt. Sztuka grana ok. 1930/31 w Łodzi, Teatr Miejski. Obsad. aktor. związana w tym okresie z t. w Ł.
111. Zahorska Anna - „Bezrobocie”. Dramat współczesny w 4 akt. Premiera w 1927. Warszawa, Teatr Ludowy, Teatr Popularny.
112. Zilahy L. - „Pokój nr 17 na III piętrze”. Sztuka w 3 akt., 5 obraz. Tłum. H.Szarowska.
113. Sztuka bez tytułu. Brak strony tytułowej i przypuszczalnie zakończenia. Główne postacie: Profesor Księżyc, Zosia, Cygarko, Sakiewka.

Andrzej Jazdon: Theatrical Collection

In 2000, Poznan University Library purchased a collection of theatricalities previously owned by the actor, producer and director of a theatre Marian Lenk. The collection includes 116 plays written by Polish and foreign authors that were staged throughout Poland between 1905-39. Those directed by Leon Schiller are particularly valuable. The collection forms an interesting contribution to the history of (the) theatre in Poland.

Jacek Wojciechowski: Some remarks on the typology of libraries

The paper considers the current typology of libraries aiming at its more detailed classification and a description of its most essential changes that determine a placement of a given type of a library in a modern structure of libraries. The author takes for granted the fact that, despite the enormous development in information technology, the shape of a library will be still conditioned by its book collections in the near foreseeable future. Four types of libraries are focused on: research and academic, pedagogical, school, and public libraries. The author points at the similarities in their function within the society and their dependences on their founders. The status of pedagogical libraries for which the only way to survive is to develop a closer links with school libraries, still remains the most vague.

Alicja Spaleniak: Circulation of the library holdings at Poznan University Library in the years 1919-2001

The article presents the circulation of the holdings of Poznan University Library from the historical perspective. It shows the regulations currently in force as well as the tendencies, and sums up the statistics. Realignment of the organization of the circulation at the library adjusted to automation and relocation of the reference material of the years 1998-2001 is described and evaluated.

Małgorzata Praczyk-Jędrzejczak: Cataloguing electronic documents. Polish standards

The author presents basic principles in creating bibliographical descriptions for electronic documents. Particular fields of a bibliographical record are presented in reference to USMARC format with Polish Standard PN-N-01152 *Opis bibl. Dok. elektr.* (Bibliographical description. Electronic document,) as the base for further work. Solutions implemented by other research libraries in Poland are also presented. Fields of permanent and flexible changeability are characterized with special emphasis on the use of field 856 (Electronic Location and Access).

Małgorzata Praczyk-Jędrzejczak: Dublin Core - modern format for metadata description

The author discusses metadata with their description based on the Dublin Core format in particular. The first part of the paper explains the substance of metadata for better clarity. The explanation of the structure of the format and particular elements of Dublin Core follows.

Svend Larsen: The State and University Library, Arhus, Denmark

The paper gives a short presentation of the library, its tasks, history, and collections. Present situation is focused on with a special emphasis on the current institutional setting and funding, and the so-called contract management. The strategy, which shall implement the mission of the contract for 2002-05 signed with the Ministry of Culture, is presented and the elements that translate it into a number of initiatives are given special attention. A short presentation of problems and challenges facing the library conclude the article.

Hanna Wesolowska-Mis: Implementation of the Horizon ILS Periodical Module into the library system of Poznan University Library

The article discusses the problems of the implementation process of the Horizon ILS into the system of Poznan University Library, the current state of affairs in acquisition policy of the Library, and the sources of new acquisitions. The structure of the Periodical Department after the implementation of the Horizon system is presented. Preparatory procedures in the new working conditions are discussed, i.e. instruction, training, and implementation. Evaluation of the new working procedures, including the new division of work in the Acquisition Section and the Library Preparation Section is presented. Statistics in the database of periodicals is presented and plans for the near future described.